

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
імені ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Наукова бібліотека Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка (НБ ХНТУСГ) – інформаційний і культурний центр одного з перших в Україні сільськогосподарських закладів вищої

освіти (ЗВО) інженерного профілю, який забезпечував інформаційні потреби студентів та науковців у галузі сільськогосподарського машинобудування, електрифікації та за іншими профільними напрямками. У 2021 р. внаслідок реорганізації НБ ХНТУСГ приєднано до складу Наукової бібліотеки Державного біотехнологічного університету (НБ ДБТУ).

Бібліотека заснована у вересні 1930 р. у структурі Харківського інституту механізації і електрифікації сільського господарства (ХІМЕСГ), створеного відповідно до Постанови РНК УСРР від 12 червня 1930 р. (днем народження ХІМЕСГ, згодом – ХНТУСГ, вважається 23 липня 1930 р.) Основу книжкового фонду склали приватні колекції підручників та навчальних посібників з теорії машин, тракторів, комбайнів, а також видання викладачів інституту. Професорсько-викладацьким складом було підготовлено значну частину навчальних матеріалів. У 1935 р. книжковий фонд бібліотеки нараховував близько 59 360 примірників.

Напередодні Другої світової війни у бібліотеці працювали три співробітники. У 1941–1943 рр. інститут перебував у евакуації в Узбекистані, а книгозбірня, що залишилася в Харкові, зазнала значних втрат, її фонд скоротився з 60 до 12–19 тис. примірників.

У 1945 р. відновлення роботи бібліотеки відбувалося силами трьох співробітників: зав. бібліотекою В. Є. Степаненко, бібліотекарів М. І. Кошельної та В. С. Єременко, які упорядковували фонд, що складав 20 тис. примірників.

Період 1950–1959 рр. характеризується інтенсивним зростанням фондів (з 31 623 до 82 240 прим.) та збільшенням штату працівників (до 8 осіб). 1954 р. було відкрито першу бібліотеку на факультеті електрифікації сільського господарства.

У 1960–1970-ті рр. активно впроваджувався передовий досвід інших бібліотек ЗВО, зокрема запроваджено послуги індивідуального розповсюдження інформації (ІРІ), проведення днів інформації, днів дипломника. Було упорядковано довідково-бібліографічну та організаційно-методичну роботу, запроваджено елементи наукової організації праці та систему підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Фонд бібліотеки виріс до 261 566 примірників. Збільшилася кількість читачів (до 6766 осіб), у штаті працював 21 співробітник.

У 1975 р. запроваджено безінвентарний облік навчальних видань з метою прискорення їх надходження до читачів.

У різні роки бібліотеку очолювали Ф. Брон, В. Степаненко, О. Колеснікова, Л. Царьова, Г. Ясницька, Є. Баранова.

У 1983–2017 рр. бібліотекою керувала Тетяна Новікова. У 1983–2001 рр. вона обіймала посаду завідувачки / директорки бібліотеки ХІМЕСГ, з 2011 року – директорки НБ ХНТУСГ.

У 1980-ті роки вперше запроваджено груповий метод обслуговування читачів. Удосконалювалася структура бібліотеки, відкрито пункти обслуговування на архітектурно-будівельному факультеті (функціонував у 1978–1990 рр.) та загальноінженерному (згодом – навчально-науковий інститут переробних і харчових виробництв), а також організовано 16

пунктів видачі літератури на кафедрах, у гуртожитках та навчальному господарстві.

На кінець 1980-х рр. бібліотека збільшила кількісні показники роботи: фонд складав 297 940 прим., було 11 686 читачів, 415 675 книговидач, штат – 38 співробітників.

1990-ті роки характеризуються впровадженням сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, які сприяли принципово новому рівню пошуку та отриманню інформації. У 1992 р. розпочато створення баз даних електронного каталогу (ЕК) на базі ПЗ ISIS.

У 2000-х роках відповідно до потреб часу відбулися організаційні зміни у структурі бібліотеки, пов'язані з організацією нових факультетів та кафедр університету. Було організовано медіатеку, оновлено приміщення бібліотеки в корпусі економічного факультету (2002 р.), відбулося приєднання фондів НТБ Науково-дослідного технологічного інституту (2003 р.) та передача галузевих наукових видань від ВАТ «УкрНДІСГОМ» (2005–2006 р.). Це сприяло відкриттю нового бібліотечного пункту в корпусі по проспекту 50-річчя ВЛКСМ, 65Г (нині пр. Ювілейний).

Продовжувалось активне опанування інформаційно-комунікаційних технологій. З вересня 2005 р. бібліотека перейшла на автоматизовану інформаційно-бібліотечну систему (АІБС) ІРБІС, що сприяло накопиченню електронних інформаційних ресурсів, ретроспективному введенню фондів, участі в корпоративних проєктах, автоматизації процесів та створенню інформаційного забезпечення навчального, наукового та виховного процесів.

Створено низку баз даних: електронний каталог книг (ЕКК) з повними текстами, електронний каталог статей (ЕКС), «Праці науковців ХНТУСГ», «Дисертації та автореферати дисертацій», «Охоронні документи», «Історія ХНТУСГ», красназавча БД «Харків», «Бібліотечна справа». На початок 2000-х рр. електронна бібліотека налічувала близько 235 тис. бібліографічних записів та близько 3 тис. повнотекстових документів. Запроваджено

електронне замовлення літератури та електронну доставку документів. Створено сервісну послугу «КЗ: Кафедра – дисципліна» Унікальна колекція бібліографічних записів про науковий доробок учених університету БД «Праці науковців» ХНТУСГ стала основою для аналізу публікаційної активності та створення бібліографічних показників. У 2019 р. було створено власний інформаційний ресурс «Web-портфоліо науковців», БД «Охоронні документи» (2018 р.) та «Дисертації та автореферати дисертацій» (2018 р.). БД «Історія ХНТУСГ» з близько 1500 бібліографічних записів про університет на сторінках масмедіа стала основою для створення повнотекстового ресурсу «Літопис ХНТУСГ» (1050 документів).

Завдяки підвищенню рівня інформаційного супроводження наукової та навчальної діяльності університету, активному впровадженню сучасних новітніх інформаційних технологій в роботу бібліотеки в січні 2011 р. за рішенням вченої ради університету структурний підрозділ отримав назву Наукової бібліотеки.

У бібліотеці активно працювали над розвитком вебприсутності: перший власний сайт створено у 2007 р., нову мобільну платформу вебсайту розроблено у 2018 р. Книгозбірня широко представлена у соціальних мережах (фейсбук, телеграм, ютуб).

З метою гармонійного розвитку молоді працівники НБ активно займалися культурно-просвітницькою діяльністю, що була представлена різноманітними формами: від літературно-музичних вечорів до читацьких конференцій та зустрічей з письменниками. На базі бібліотеки діяли численні об'єднання та клуби. У 1998–2017 рр. працював студентський літературно-музичний театр «Джерело» (організатор і керівник Наталія Грабар), який проводив театралізовані заходи та інсценівки за мотивами творів відомих авторів. Активно функціонувало творче об'єднання «Сузір'я» (2007–2015 рр.; керівник Любов Бездольна), зусилля якого були спрямовані на вивчення та збереження народних традицій, побуту й народнопісенної творчості. За

участь у фестивалі «Софіївські зорі» колектив двічі (2009, 2010 рр.) був відзначений дипломом I ступеня. У 2004–2021 рр. працював краєзнавчо-туристичний клуб «Патріот» (керівник Світлана Кіреєва). У рамках проєктів «Перлини Слобожанщини» та «Сім чудес України» учасники клубу здійснювали пізнавальні подорожі, що сприяло вихованню патріотизму та розширенню кругозору студентів. Клуб «Слово» (2000–2020 рр.; організатор Тетяна Сьомак) був майданчиком для дебатів з питань літератури, мистецтва, що сприяло у студентській молоді розвитку критичного мислення, інтелектуальної полеміки та навичок аргументованого висловлювання.

З 2017 р. бібліотеку очолювала Наталія Ніколаєнко, кандидат наук із соціальних комунікацій. Під її керівництвом відбулася реорганізація управління підрозділу за рахунок переходу до проєктно-орієнтованої моделі. Активного розвитку зазнали освітньо-наукові, інформаційно-бібліографічні, культурно-просвітницькі та краєзнавчі проєкти.

У 2017 р. створено електронний репозитарій Open Archive KhNTUA (ISSN: 2663-9696), який на 01.06.2020 р. налічував 16 колекцій та 8797 повних текстів.

У 2020 р. у НБ ХНТУСГ діяли 6 абонементів, 5 читальних залів на 162 місця з доступом до мережі «Інтернет» через Wi-Fi. Фонд бібліотеки становив 372 523 примірники (на 01.06.2020 р.), включаючи наукову, навчальну та художню літературу, а також колекцію рідкісних видань.

Значний внесок у розвиток бібліотеки внесли фахівці: Л. Бородіна, О. Волкова, Є. Горзій, О. Гладка, Л. Гармаш, Н. Дубцова, А. Двоскіна, Л. Завгородня, І. Крупська, С. Мотлохова, Л. Попова, Л. Семененко, Т. Соколовська, Є. Толстенко, Г. Фесенко, З. Черкасова, Б. Шухат, Л. Бездольна, С. Кіреєва, О. Мамаєва, Н. Мартиненко, Н. Наугольнова, Т. Перевозник, О. Шевченко, Є. Шетініна та ін. Співробітники брали участь у конкурсі Харківського зонального методичного об'єднання бібліотек ЗВО. Переможцями ставали: Любов Бездольна – у номінаціях «За кращий масовий

захід» (2010), «За кращий соціокультурний проєкт бібліотеки» (2019) та «Бібліотекар року» (2021); Інна Ткаченко та Ельвіра Щетініна «За створення власних електронних інформаційних ресурсів» (2015); Наталя Грабар та Тетяна Соколовська «За кращу публікацію» (2014); Вікторія Івахненко «За інформаційну популяризацію наукового надбання у глобальному просторі» (2019); Євгенія Лукшина «За кращий соціокультурний проєкт бібліотеки» (2019); Олена Рибальченко «За формування позитивного іміджу бібліотеки» (2019); Тетяна Перевознік «За створення інноваційних бібліотечних продуктів» (2019). Подякою відмічено роботу волонтера Геннадія Панаріна за створення «Веб-портфоліо науковців» (2019). Дипломів учасників удостоєні: Людмила Кучерявенко «За найкращий бібліографічний показник» (2012), Наталя Грабар та Світлана Кіреєва «За кращу культурно-просвітницьку діяльність» (2010). Головну нагороду «Бібліотекар року» отримала у 2019 р. Наталія Мартиненко за особистий внесок у бібліотечну справу і створення ресурсу «Веб-портфоліо науковців».

У 2021 р. бібліотека увійшла до складу [НБ ДБТУ](#), створеної шляхом об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек чотирьох закладів вищої освіти: НБ ХНТУСГ ім. Петра Василенка, Фундаментальної бібліотеки Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва, Інформаційно-бібліотечного центру Харківської державної зооветеринарної академії та НБ Харківського державного університету харчування та торгівлі відповідно до розпорядження КМУ №431-р від 12.05.2021 р. та наказу МОН України №689 від 18.06.2021 р. «Про утворення Державного біотехнологічного університету».

Джерела

1. Новикова Т. В., Лупика Л. И. Путешествие в историю // Очерки истории вузовских библиотек г. Харкова. Харьков, 2001. С. 359–373.

2. Ніколаєнко Н.М. Наукова бібліотека Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: сторінки історії та сучасність // Вища школа. 2020. № 7–8. С. 7–19. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/8245/2/NB_KhNTUSH_storinky_istorii_ta_suchasnist_2020.pdf

3. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка: до 85-річчя / Л. М. Тіщенко [та ін.] ; голов. ред. Н. П. Москальова ; Харків нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. Харків : Міськдрук, 2015. 254 с.

4. Кіреєва С. М. Фотонарис: сторінками історії Наукової бібліотеки ХНТУСГ: до 85-річчя заснування університету // Матеріали Міжнар. Наук.о-метод. конф. «Слобожанський гуманітарій – 2015». Харків. ХНТУСГ. 27 листоп. 2015 р. Режим доступу: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/8201>

5. Про утворення Державного біотехнологічного університету : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 №431-р // Верховна Рада України : офіц. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/431-2021-%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 09.09.2025). Назва з екрана.

6. Про утворення Державного біотехнологічного університету : Наказ М-ва освіти і науки України від 18.06.2021 №689 // Міністерство освіти і науки України. 1 файл PDF. URL: <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/Nakaz-689.pdf>, вільний (дата звернення: 09.09.2025). Назва з екрана.

**Рибальченко Олена Миколаївна,
Наугольнова Неля Геннадіївна**

Статтю створено 03.08.2025